



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 40 Volume: 8 Issue: 40

Ekim 2015 October 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ANADOLUCU TARİHYAZIMI* ANATOLIANIST HISTORIOGRAPHY

Fuat HACISALİHOĞLU**

Öz

Osmanlı Devletinin yıkılışını engellemek üzere ileri sürülen görüşlerin geçerliliklerini yitirdikleri bir dönemde yeni bir kimlik edinimi sağlamanın yanında yeni bir siyaset kurgusu oluşturma gayesi de taşıyarak ortaya çıkan Anadoluçuluk, toprak milliyetçiliği üzerine inşa edilmiştir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde görülmeye başlayan Anadoluçuluk, Türk Ocaklarındaki Turancılık ve Türkiyecilik tartışmaları sırasında belirginleşmiştir. Ocağın faaliyet alanı konusundaki bu tartışma, bir tercih yapma zorunluluğu sonucunda doğmuştur. Uzun ve yıpratıcı savaşların getirdiği kayıplar artık öze, Anadolu'ya dönmeyi gerekli kılıyordu. Esasen bu daralma, realist bir yaklaşımın ürünüydü.

Anahtar Kelimeler: Anadoluçuluk, Anadoluçu Tarih yazımı, Türk Tarih Tezi.

Abstract

Anatolianist Movement, which came into being with the objective of building the provide for acquisition of a new identity and create a new politics of fiction, and at a time when the validity of the ideas regarding the prevention of Ottoman Empire from falling started to disappear, was built on territorial nationalism. Anatolianism firstly appeared in the first quarter of the 20th century, during the discussions about Turanism and Turkiyecilik in Türk Ocakları. The Ocak on the field of activity this discussion is born out of the necessity of making a choice. A long exhausting war casualties it was necessary to return to Anatolia to the essence now. In fact, this restriction was a product of the realistic approach.

Keywords: Anatolianism, Anatolianist Historiography, The Turkish History Thesis.

Giriş

İdeoloji olma yolundaki her siyasi düşünce kendi sistematiği içinde tutarlı ve iyi kurgulanmış bir tarih söylemini özünde barındırmak durumundadır. Tanzimat sonrası beliren düşünce akımlarında pragmatik bir yaklaşım sergilenmekle birlikte her akımın geçmiş algısında farklılaşan bir seçicilik olduğu görülür. Ortak vatan kavramı etrafında şekillenen Osmanlılık etnik veya dini ayrımları önlemek için ortaya atılmıştı.¹ Osmanlıcılığın birleştiriciliği noktasında Namık Kemal'in milliyetperverlik ve vatanperverlik üzerine düşünceleri Osmanlıcılığa tarihsel ve sosyolojik bir alt yapı hazırlamışsa da farklılıkları bir arada tutan tek güç olarak ön plana çıkan hanedanın *azametli* tarihinin kaleme alınmaya devam etmesi vatan kavramının birleştiriciliğinin meşruiyetini ortadan kaldırmaktaydı. İslamcılık doğası gereği İslam olanların ittihadı çerçevesinde inancın doğuşunu ve gelişimini konu edinen bir tarihin ortaya konmasıyla meşgul olmasına rağmen Osmanlılarda bilimsel kriterlere uygun bir İslam tarihi bulunmamaktaydı.² Batı orijinli Türkoloji çalışmaları çerçevesinde gelişme gösteren Türkçülük, ilk kez Türk tarihinin bütüncül bir biçimde ele alındığı, düşünsel ortamı belirlenmiş bir ulusal tarihyazımıyla³ çağının gereksinimlerine uygun bir yol izlenerek metodik açıdan, göreceli olarak, daha bilimsel bir şekilde temellendirilmiştir. Batıcılık düşüncesindekiler ise bir yandan Batı medeniyetinin üstün taraflarını ortaya çıkarmakla meşgul olurlarken bir yandan da Türklerle Batılıların aynı kökenden gelme ihtimali üzerinde durarak Batıya eklemleme çabası içerisine girmek suretiyle ayrıksı bir tarih kurgusunun peşinde olmuşlardır.⁴

* Bu çalışma, Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU danışmanlığında Fuat HACISALİHOĞLU tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, fuathacisalihoglu@odu.edu.tr

¹ Şerif Mardin (1983). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, s.192.

² Bu konuda Dr. Abdullah Cevdet, Hollandalı oryantalist Reinhardt P. Dozy'nin "Essai Sur L'Histoire de L'Islamisme" adlı eserini Türkçeye *Tarih-i İslâmiyet* adıyla aktarmışsa da gelen tepkiler üzerine eserin nüshaları toplatılmıştır. Zeki Arıkan (1985). "Tanzimattan Cumhuriyete Tarihçilik", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C. VI, İstanbul: İletişim Yayınları, s.1593.

³ Zafer Toprak (1986). "Türkiye'de Çağdaş Tarihçilik (1908-1980)", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, der. Sevil Atauz, Ankara: Oğaç Matbaası, s.419.

⁴ Mustafa Celaleddin Paşa 1869'da yayımlanan "Les Turcs: Anciens et modernes" (Eski ve Yeni Türkler) adlı eserinde, daha sonraları tarih tezinde de iddia olunacağı üzere, Batı uygarlığını yaratmış olan kavimlerle Türklerin aynı kökenden geldiğini öne sürmekteydi. Amacı, Türkleri Batılılaşmaya ikna etmektir. Halil Berktaş (1983). "Tarih Çalışmaları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. IX, İstanbul: İletişim Yayınları, s.2546-2549.

Bu çalışma, 20. yüzyıl Türk düşünce ve siyasi hayatının çeşitli platformlarında alternatif bir akım olarak popülaritesini koruyan Anadoluçuluk düşüncesinin, geçmiş algısını hangi dinamikler üzerine inşa ettiğini göz önüne sermeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmayla Türk tarihçiliğinde Anadolu tarih yazımını kendi içindeki görüş farklılıklarıyla birlikte ele almaya çalıştık.

Anadoluculuk

Anadoluculuk; Osmanlı Devletinin parçalanmaya başladığı, Cumhuriyet Türkiye'si'nin kurulduğu bir ortamda romantizmin etkisindeki aydınlarca teritoryal bir anlayışla toprak milliyetçiliği üzerine inşa edilen bir düşünüş şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu düşünce, zamanının özel şartları içerisinde doğmuştur. Anadoluçular, ulusun oluşumunda ulusal coğrafyanın fonksiyonu üzerinde durarak, ulusu yaratan ruhun işlevsel bir niteliğe bürünebilmesinin yerleşik düzene geçilmiş ulusal bir coğrafyayla bu coğrafya üzerinde yaşayanların kader birliği yapmasıyla mümkün olabileceğini ileri sürmüşlerdir.⁵ Coğrafyanın, siyaseti ve kimliği şekillendirerek geliştirdiği toprağa dayalı bir ulus ve ulusçuluk anlayışının pragmatik ve eklektik yönü, onun gerek düşünsel gerekse de ideolojik olarak makul bir alternatif olarak algılanmasını sağlamıştır.

İmparatorluktan ulus-devlete geçişle birlikte artık doğal sınırlara ulaşılması sonucu ortaya çıkan ülke topraklarının yerli ve yurtsever bir duyusla kavranması, dönemin fikir akımlarının sınırsız arzularını dizginlemiş ve dikkatleri Anadolu coğrafyasına çekmiştir. Milli Mücadele döneminde birbirlerinden bağımsız olarak Anadolu imgesi etrafında toplanan Anadolu düşünürler, cumhuriyetin ilanından sonra bu düşünceyi yüzeysellikten kurtarıp kendi dimağlarında şekillendirerek farklı yorumlar ortaya koyup zengin bir Anadolu düşünce dünyası yaratmışlardır. Nitekim eklektik bir yapıda gelişim gösteren Anadoluçuluk, Tanzimat sonrası beliren fikir hareketlerinin Anadolu teması bağlamında yorumlanmasıyla kendi içinde farklılaşmıştır. Bu ayrışmalar Milliyetçi, İslamcı ve Hümanist Anadoluçuluk başlıklarıyla sınıflandırabileceğimiz Anadolu görüşleri meydana çıkarmıştır. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarına kıyasla daha realist bir seyir takip eden Anadoluçuluk, bu fikir akımlarının tümüne karşı çıkmakla beraber, kendi varoluş nedenini daha ziyade Turancılığa bağlamıştır. Bu iki fikir arasındaki anlaşmazlık, ulusun oluşumunda rol oynayan dinamiklerin belirlenmesindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Osmanlıcılarda Turancılığa, Batıcılarda ise İslamcılığa karşı gösterilen tepki, daima iki zıt görüşün birbiriyle soyut kavramlar üzerinden mücadelesi şeklinde süregelmiştir. "Hâlbuki memleketçiliğin bu üç cereyana karşı aldığı tepki tavrı gerçek vatan fikrinin hayali bir vatan fikrine, konkre (somut) bir görüşün abstre (soyut) bir görüşe karşı tepkisi olduğu için ötekilerden çok farklı idi. Bu görüşün millet anlayışı her şeyden önce tarihte sınırları çizilmiş belirli bir vatan anlayışına dayanıyordu." Anadoluçulara göre, din birliği vatan kavramını karşılamadığı gibi, bir millet de teşkil etmiyordu. Aynı dil ailesinden oluşan ırkın yaşadığı sınırsız topraklar da vatan oluşturmadığından bu ırka da millet denilemezdi. Osmanlı daim olduğu sürece imparatorluğa, milli bir vatan ve ona bağlı vatanlar denilebilirdi. Bu, bir tek vatan ve millet meydana getirmekten uzak bir durumdu.⁶

Cumhuriyet öncesi dönemde Anadolu imgesi, Osmanlı hanedanlığına yönelik muhalif bir duruşu temsil etmekteydi. Bu tavır, döneminin yazın dünyasının aykırı yayınlarından yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu yayınlarda Anadolu'nun terk edilmişliğinin, ezilmişliğinin temel nedenlerinden biri de müstemlekeler olarak gösterilmiştir. Bu nedenle söz konusu yayınlarda, müstemlekeler dışındaki öz toprak parçasına yoğunlaşılması gerektiği üzerinde durularak sine-i millete dönüş ön plana çıkarılmıştır.

1911'de Vazife dergisinde, Nüzhet Sabit tarafından Osmanlıcılık, İslamcılık, Turancılık görüşlerine karşı henüz olgunlaşmamış bir tepki gösterilmeye başlanmıştı. Nüzhet Sabit, milliyetçiliğin tanımlanmamış bir coğrafya üzerinde hayal olmaktan çıkarak gerçek bir niteliğe bürünemeyeceğini ve irredantizmin, milliyetçiliğe saldırgan bir nitelik katarak onu insanlık ülküsünün gerçekleşmesi yolundaki temel misyonundan uzaklaştırabileceğini ileri sürerek Türk milliyetçiliğinin Anadolu coğrafyası ekseninde şekil alması gerektiğini savunmuştur. Nüzhet Sabit'e göre vatan, Namık Kemal'in kozmopolit temelinde değil Türk ve Türk milliyetçiliği üzerinde yükselmeliydi. Ancak bu Türk milliyetçiliği, yayılcı olmaktan çok mazlumiyete ve savunmaya yönelik bir anlayışın ürünü olmalıydı.⁷

Anadolu hareketi dair ilk izlere İslamcı nitelikli Sırat-ı Müstakim dergisinden ayrılarak 1913'te yayın hayatına atılan İslam Mecmuası'nda çalışmaya başlayan Musa Kâzım, Mehmet Şemseddin (Günaltay) ve Halim Sabit'in yazılarında rastlamak mümkündür. Bu yazarlar, Türk Yurdu ve Sırat-ı Müstakim dergileri arasında konumlandırılabilir olan bu yayında İslamcı-Türkçü orta bir yol izlemişlerdir.⁸

⁵ Mithat Atabay (2002). "Anadoluculuk", *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce-Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları, s.527.

⁶ Hilmi Ziya Ülken (2014). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.716.

⁷ Süleyman Seyfi Ögün (1991). *Nurettin Topçu'nun Siyasal Düşüncesinde Milliyetçilik-Popülizm Etkileşimi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.8.

⁸ Atabay (2002): s.516.

Bu hareketin ilk tohumu, büyük Türkçülüğe karşı küçük Türkçülük veya Türkiyecilik şeklinde 1917'de Türk Ocağı içinde atılmış bulunuyordu.⁹ Türk Ocağı'nın 1918'deki kongresinde, savaş sonrası değişen dengeler nedeniyle hedef küçülterek Turancı bir çizgiden Türkiyeciyi bir çizgiye geçilmesi gerektiği yönünde bir düşünce ortaya çıkmıştı. Bu düşünce doğrultusunda Türk Ocağı'nın 1912 nizamnamesinin 2. maddesi, "Ocağın maksadı, Türklerin harsî birliğine ve medeni kemaline çalışmaktır. Ocağın faaliyet sahası bilhassa Türkiye'dir"¹⁰ biçiminde düzenlenmişti. Uzun tartışmalar sonrasında önce kabul gören *Türkiyecilik* görüşü, Türkçülerin sert tepkileri karşısında geri çekilmişti.

Halide Edip Adıvar, Vatan Gazetesi'ndeki *Evimize Bakalım* adlı yazısında önceliğin Anadolu'ya verilmesi gerektiği konusunda ısrar etse de Mehmed Fuad Köprülü tarafından aynı gazetede eleştirilince kendisinin de Turancı olduğunu ifade ederek *Türkiyecilik* yoktur demiştir.¹¹ Adıvar ilerleyen dönemlerde, söylemlerinin tam olarak anlaşılamadığını ifade eden yazılar kaleme alarak dış Türkleri yok saymadığını ama önceliğin, merkez yani Türkiye olması gerektiğini tekrar ifade etmekten çekinmemiştir. Bu gelişmelerin ardından Adıvar, Halka Doğru hareketiyle Anadolu'ya uygarlık götürmek amacıyla kurulan Köycüler Cemiyeti'nin başkanı olmuştur.¹²

Cumhuriyetin kuruluş sürecinde basın hayatına giren Dergâh dergisi (1921-1923), Anadolu milliyetçiliği ile cihat anlayışını birleştirerek milli mücadele sonrasında bir ruh kazandırma çabası içinde olmuştur. Bu çerçevede ihtiyaç duyulan milli tarih inşasında Türk kavramı ile Anadolu İslamı yoğun bir mistisizm çerçevesinde işlenmiştir.¹³ Dergâhçılara göre, milli tarihi oluşturacak olan ruh Kuva-yı Milliye ruhuydu ve bu ruh kaynağını 1071 yılından beri yaşadığı bu topraklardan almaktaydı.

Milli mücadele sonrası *milli devlet* Dergâhçıların arzu ettikleri tarzda şekillenmeyince Dergâh çevresi, geri planda kalmayı tercih ederek kültürcü konumunu güçlendirip zamanla ve fırsatını buldukça baskın ideolojiye eklenerek, modernleşmenin muhafazakâr bir şekil alması için çalışmıştır. Türk muhafazakârlığı/gelenekçiliği çerçevesinde Anadolu'luluğa kendi düşüncesini istikametinde yön vermeye çalışan Dergâh, Anadolu'luluk hareketinin oluşum sürecinde ana uğraklardan biri olmuştur.¹⁴

Henri Lichtenberger'in *Richard Wagner Poète et penseur* adlı eserine dayanarak Anadolu'luluk fikrini ileri sürmeye başladığını belirten Hilmi Ziya Ülken, Reşat Kayı ile birlikte el yazması olarak *Anadolu* isimli 12 sayılı bir dergi çıkarmış ve buna ilave olarak *Anadolu'nun Bugünkü Vazifeleri* adlı yayımlanmamış bir eser kaleme almıştır. Ayrıca, Halûk Nihat'a Anadolu halk masallarından hikâyeler yazdırmıştır. Ülken, İslam tarihi üzerinde çalışırken Anadolu tarihine yönelen Mükrimin Halil Yinanç'ın bu harekete önderlik ettiğini ileri sürmüştür. Yinanç ile kültürel bir hareket olmaktan çıkan bu düşünce yarı siyasi bir şekil olarak belirli çevrelerde bir ideoloji haline gelmiştir. Ülken'e göre; bu hareket daha doğuş esnasında, dayandırılacağı temel kıstasların belirlenmesinde ortaya çıkan ihtilaf nedeniyle fikir ayrılıklarını da beraberinde getirmiştir. "Bunlardan birincisi Anadolu'yu doğacak kültürün kaynağı ve hedefi olarak gören kültürcü Anadolu'luluktu. İkincisi ona siyasi ve fiili bir şekil vermek isteyen ideolojik Anadolu'luluktu. Bu ikincisi Monroe'nin 'Amerika Amerikalıdır' düsturunu örnek alıyordu."¹⁵ Ülken, tarih şuru oluşturmak için kültürcü bir çizgide halk bilimi öğeleri olan efsaneler ve geleneklere yönelirken, Yinanç, Anadolu'luluğa milliyetçilik temelinde siyasi bir şekil vermek istemiştir.

Anadolu'luluğu ilk kez ciddi anlamda ele alan ve ona isim veren Anadolu Mecmuası (1924-1925), Anadolu düşünceinin ilk resmi yayın organı sayılabilir. Anadolu'luluğu bir ilim ve meslek haline getirmek amacıyla Anadolu'nun sosyal ve kültürel açıdan tanıtımını üstlenen mecmua, aynı zamanda Anadolu'luluk fikrinin dayanacağı temelleri belirlemeye çalışmıştır. Anadolu Mecmuası'nı yayımlayan Anadolu Komandit Neşriyat Şirketi, Anadolu'nun coğrafyasına, tarihine, edebiyatına, iktisadına dair eserler yayımlayarak ticari olmaktan ziyade, hissi bir politika izlemiştir. Anadolu Mecmuası, sadece Anadolu'nun Türkleşmesi ve vatanlaşması sürecini değil bin senede inşa edilen Anadolu Türk medeniyetini meydana çıkarmayı kendine amaç edinerek Anadolu'luluğun sistematik bir temelde ilerlemesi için kurumsal ve kuramsal bir alt yapı hazırlamaya çalışmıştır.¹⁶

⁹ Ülken (2014): s.712.

¹⁰ *Türk Ocağı Esas Nizamı* (1918). İstanbul, s.1.

¹¹ Füsün Üstel (1993). "Türk Milliyetçiliğinde Anadolu Metaforu", *Tarih ve Toplum*, S. 109, s.51-52.

¹² Füsün Üstel (1989). "Köycüler Cemiyeti", *Tarih ve Toplum*, S. 72, s.12-16.

¹³ Süleyman Seyfi Ögün (1992). *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.26.

¹⁴ Metin Çınar (2003). "Dergâh Dergisi", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Muhafazakârlık*, C. V, İstanbul: İletişim Yayınları, s.91.

¹⁵ Ülken (2014): s.712-713.

¹⁶ "Anadolu Mecmuası'nın neşrinden maksat, bir Anadolu ilmi ve bir Anadolu'luluk mesleği vücuda getirmektir. İtiraf edelim ki, doğup büyüdüğümüz yurdu lâıkiyle tanımıyoruz. Bu yurdun mazisine, tarihine vâkıf olmadığımız gibi, şimdiki vaziyetinden, binaenaleyh istikbalinden de bîhaberiz, ama bu, vatan çocukları için elim bir günahtr ve hiçbirimiz bu günahın ağırlığını henüz omuzlarımızdan atmış değiliz... Anadolu Mecmuası bütün anasır ve teferruatıyla işte bu medeniyeti ve onu ibdâ edenleri evvela kendimize; sonra bir ilim halinde herkese göstermek niyetindedir... Anadolu Mecmuası, bu ideal için çalışanları bu mesleğin çocuğu bilerek; bu meslek için bulduğu tabiri onlara izâfe ediyor: Anadolu'luluk; işte bundan ibaret ve yalnız buna şâimdir." Mehmed Halid [Bayrı] (1341). "Hasbihal", *Anadolu Mecmuası*, S. 12, s.393-395.

Anadolu Mecmuası, cumhuriyet Türkiye'si'ne biçim verecek düşüncenin kültüre dayanan bir Anadoluculuktan geçtiğini savunmuştur. Başlangıçtaki bu kültür Anadoluculuğu zamanla siyasi bir şekil alınca grup dağılmaya başlamış ve derginin yayımı son bulmuştur.¹⁷ Anadolucu bu yazarlar, Hüseyin Avni Ulaş önderliğinde *Anadolucular Cemiyetini* kurmuşlarsa da Takrir-i Sükûn yasası nedeniyle dağılmak zorunda kalmışlardır.¹⁸ İlk dönem Anadolucuların, birçoğu kendi çalışma alanlarına geri dönmüşlerdir.

Anadolucu hareket, Kadro dergisi ile aynı zamanda çıkan Dönüm dergisinde de somut bir zeminde çalışma imkânı buldu. 1932'de Ankara'da bulunan Ziraat Fakültesi'nden bir grup bilim adamının çıkardığı derginin köycü ve sosyalist bir çizgide olduğu görülmektedir. Ziraatçı-fikir yayını olarak ele alabileceğimiz derginin başyazarlığını Meksika'da köycülük tahsil etmiş olan Şevket Raşit Hatiboğlu yapmıştır. Hatiboğlu, yazılarında sosyalizmi milli bir plan dâhilinde savunmuştur.¹⁹ Meksika'da köycülük eğitimi görmüş, köycülük bürosu başkanlığı yapmış ve bu alanda eserler vermiş olan Nusret Köymen ise köy tetkiklerinden ziyade ütöpik bir idari planlama hazırlığı içinde görünmektedir.²⁰

Remzi Oğuz Arık; Hıfzı Oğuz Bekata tarafından yayımlanan Çığır, Şevket Raşit Hatiboğlu tarafından yayımlanan Dönüm ve Hüseyin Avni Göktürk'le birlikte 1942'de yayımladıkları Millet dergilerinde romantik bir eğilim taşıyan Anadoluculuk fikrini geliştirmeye başlamıştı. Arık, Anadoluculuğu siyaset alanında, *köycülük* adı altında somut bir biçimde ileri sürmüştür. Nurettin Topçu ise, Anadoluculuğu 1939'da Hareket dergisinde İslamî ve mistik bir açıdan ele alarak muhafazakâr Anadoluculuğu, milliyetçi muhafazakâr eğilimlere eklemleyip geniş bir kesime hitap etmiştir. Mümtaz Turhan, Anadoluculuğu pozitif ilimci görüşle 1957'de Ölçü, 1960'dan sonra Yol dergilerinde işlemiştir. 1966-1975 yıllarının Hareket dergisinde İslamcı içeriğiyle bir Anadoluculuk savunuldu ve yeni bir nesil ortaya çıktı. Bu Anadolucular, siyasi bir yol izlemektense kültür, bilim ve sanat yolu ile fikirlerini yayarlarken²¹ bazı Anadolucular Türkçü gruplarla birlikte hareket ederek, resmi ideolojinin belirli yönlerine ve CHP iktidarlarının politikalarına muhalif milliyetçi bir platform oluşturmuşlardır.²²

1955-1960'larda Cevat Şakir Kabaağaçlı, Azra Erhat, Sabahattin Eyuboğlu, Nurullah Ataç gibi isimler Anadolucu akımın içerisinde ayrıksı bir yön çizerek Hümanist bir yaklaşımla bütün Anadolu medeniyetlerini kucaklayan bir Anadolu halkı oluşturmak için yazınsal alanda eserler vermişlerdir. Anadolucu düşünce ile organik bir bağları bulunmayan, Hümanizmin etkisindeki bu Anadolucular, etnik ve dinsel birlikliklere karşı olmakla birlikte Anadolu insanını merkeze alarak alışlagelmişin dışında bir Anadolucu tasarımı ortaya koymuşlardır.

Türk Tarih Tezi ve Anadolucu Tarihyazımı

1930'lu yıllar Türk etnisitesi çerçevesinde ırk ve dil kavramları üzerinde bilimsel görünümlü siyasi denemelerin yürütüldüğü bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Dönemin resmi tarih anlayışı Asya'dan dünyaya yayılan Türklerin mekân ve zaman farkı gözetmeksizin insanlık tarihine etki etmiş bütün medeniyetlerin kurucusu olarak kabul edilmesi üzerine inşa edilmiştir. Bu anlayış, Türk milliyetçiliğini sürrealist bir noktaya taşımakla birlikte tarihyazımını İslamiyet'in etki alanından uzaklaştırarak ona geniş bir özerklik kazandırmış ve onu ilginç bir paradoksla, insanlık tarihine çok daha fazla yakınlaştırmıştır.²³

Batılı uluslar, atalarının Orta Asya bozkırlarında yaşamış olduğunu ileri sürerek bu toprakları kültür merkezleri olarak addetmişlerdi. Dönemin resmi anlayışı Türklerin, Batılıların öz vatanları olarak gördükleri yerlerde M.Ö. 900 yıllarında büyük bir medeniyet kurmuş olmalarını, Türklerle Batılılar arasında yakınlık tesis etmek için yeterli görmüştür. Bu yakınlığı inşa eden tarih tezi ile Türklerin aslında Batılı uluslarla köken itibarıyla ayrı düşmedikleri, bilakis aynı coğrafyadan geldikleri savunularak Türklerin de Batılılar gibi medeniyet kurucu bir ulus olduğu sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştı.²⁴

Türk tarih tezinin medeniyet kuruculuğu noktasında Batıyla organik bir ilişki kurmadaki ısrarı, dünyayı yönetme iddiasındaki Batının kültürel ve tarihsel değerlerinin uzağında kalma kaygısından kaynaklanmış olabilir. Nitekim Batılıların kültür mirası olarak sahiplendikleri bir diğer coğrafya olan Anadolu da tarih tezinin faaliyet gösterdiği farklı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımla Batı kültür çevresinin dışındaki dünyanın aslında zengin bir tarihsel geçmişin mirasçısı olduğu öne sürülerek

¹⁷ Abdullah Uçman (1991). "Anadolu Mecmuası", *İslam Ansiklopedisi*, C. III, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, s.145.

¹⁸ Ercüment Konukman (1966). "Anadoluculuk", *Hareket Dergisi*, C. I, S. 1, s.7.

¹⁹ Ülken (2014): s.718.

²⁰ Abide Doğan (1995). "Anadolu Mecmuası", *Türk Kültürü*, C. XXXIII, S. 388, s.505.

²¹ Mehmet Kaplan (1977). "Anadoluculuk", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.135.

²² Günay Göksu Özdoğan (2001). "Turan'dan "Bozkurt"a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)", İstanbul: İletişim Yayınları, s.267.

²³ François Georjeon (1999). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, çev. Alev Er, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.76.

²⁴ "Lübnanlı Maruniler 'Fenikecilik', Iraklılar 'Babilcilik', İran Şahu 'Akamenidcilik' yaparken, Türkiye'de Kemalizm bir 'Sümer-Eti Türkçülüğü' geliştirmiştir... ulusal kültür tarihlerinin başlıca iddiası, ait olduğu ulusun/etnin 'uygarlık kurucusu' antik bir halkın yahut halkların ardılları olduğudur." Suavi Aydın (2002). "Batılılaşma Karşısında Arkeoloji ve Klasik Çağ Araştırmaları", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları, s.406.

Batıyla eşitliğin ya da bağımsızlığın hak edildiğinin vurgulanması, Türklerin Batı merkezli tarihsel görünmezliğine son verebileceği gibi yurttaşların da bu yönde güdülenmesiyle ihtiyaç duyulan ulusal özgüven eksikliğinin aşılabileceği fikrini ortaya çıkarmaktadır ki bu durum pragmatik ve bir o kadar da deneysel bir yaklaşım sergileyen bu milliyetçi referansın kendine haslığı bakımından önemlidir.²⁵ Bu tezlerle Batılı kılınmak suretiyle uluslar arasında eşit bir yer edinilebilirdi. Fakat bununla da yetinilmeyerek Batıdan daha üstün bir tarihsel geçmişin mirasçısı olunduğu ileri sürülerek Batı uygarlık hattının Türklerle başladığı tezi ortaya atılmıştır.²⁶

Tarihsel kökenin coğrafya ile açıklanması anlayışı, Birinci Türk Tarih Kongresi'ndeki önemli tartışma konularından birini oluşturmaktaydı. İkinci Türk Tarih Kongresi'nde ise ulusal coğrafya anlayışı belirginleşmiş, bütün dikkatler Anadolu toprakları üzerine çekilmiş ve dünya çapında ırksal kök benzerliği arayışları, yerini arkeolojik kalıntılarla desteklenen iddialara bırakmıştı. Bu yaklaşım Anadoluçuluk olarak tezahür eden teritoryal ulusçulukla örtüşür gibi görünse de resmi tezde yer alan ulusal kimlik tasarımının merkezi Asya'daki Türk köklere dayandırılması²⁷ bu benzerliğin sadece matematiksel bir kesişim kümesi olarak kalmasına neden olmuştur.

Üzerinde yaşanan toprağı meşrulaştırmak pragmatik olarak birçok gerekçeye sahiptir. Bir ulusun, üzerinde yaşadığı toprağın asıl sahibi olduğunu kanıtlama uğraşısı "o ulusun geçmişte bugünkü varlığını haklı çıkaracak bir medeniyet seviyesi" yakaladığını göstermek içindir. Burada üç kaygının ön plana çıktığı görülür. Bunlar; çok kültürlülük karşısında ulusun benzersizliğinin/biricikliğinin ve türdeşliğinin kanıtlanması, otoktonluğun ya da tarihsel kıdemin kanıtlanması ve son olarak ilksel (primordial) ulus anlayışına uygun olarak o ulusun en ilkelden en modern seviyeye kadar tarihi şekillendiren esas nüveyi oluşturduğunun kabulüdür.²⁸

Anadolu üzerinde hak iddiasında bulunan Ermeni ve Rum milliyetçilerinin taleplerine karşı, Anadolu'nun ezeli ve ebedî Türklüğünü *ispat edebilmek* gayesiyle Anadolu'lu atalar bulmak ya da *önce gelen haklıdır* önermesinden hareketle Anadolu'nun ilk sakinlerinin Türklüğünü ortaya koyup *köksüzlük* problemini çözüme kavuşturmak²⁹ ulusçu bir savunma refleksi ile Türk olmayan Anadolu etniklerinin yok sayılması anlamına gelmekteydi. Bu durumda tarih tezinin toprağa dayalı geçmiş inşasında bu tarihin bütününde yer alan Romen, Helenik ve Ermeni halklarını kapsam dışında bırakarak etnik bir yaklaşımla tarih konseptinin öznesi ilan edilen Türklerin, bakiyelerine rastlanmayacak ya da herhangi bir hak iddiasında bulunamayacak etnik oluşumlarla ilişkilendirilmesi tarih tezinin samimiyetini sorgulanır bir hale getirmiştir.³⁰

Türklük temelinde milli türdeşliği sağlamaya yönelik olarak yürütülen bu çalışmalarda bakiyeleri hâlen Anadolu'da mevcut olan halkların görmezden gelinmesi noktasındaki samimiyetsizlik aynı çevrede yaşayan insanların aynı soydan geldikleri yönündeki varsayım ile aşılmaya çalışılmıştır. Böylece asimilasyon politikalarına imkân verecek şekilde milli *bizin* tanımı, etnik niteliğe rağmen, genişletilmiştir.³¹ Dr. Reşit Galip'in, Ermeniler ile Türklerin ortak etnisiteden geldiğine yönelik düşünceleri Türk etnik yapısı temelinde

²⁵ Aydın (2002): s.405.

²⁶ "Avrupa yalnız Asiyanın tesirinde bulunmakla kalmayıp, bütün şekilleri ve vasıfları ile kültürü de oradan kopye etti. Evvelâ bu kültür Asiyadan Şarkî Akdenize ve oradan garbe ve daha sora merkezî ve Şimalî Avrupaya yayıldı. Avrupa kendi başına belli başlı ve orijinal bir şeye malik olmayıp yalnız Akdeniz vasıtasıyla gelen Asiya medeniyetini taklit ve kendine mal etmiştir." Batılı araştırmacıların, Avrupalılar ile Türkler arasındaki yakınlaşmanın, Türkleri Avrupalılaştırdığı belirtmeleri üzerine Reşit Galip, "Bütün bu müelliflere pek haklı olarak meseleyi astarından mütalâa ettikleri ve bu astarın yüzü çevrilince bizim tipimizin Avrupalılaştığı değil, fakat asılları Protonegroit ve Protostraloit olan Avrupalıların Türklerin daimî akınları ve çok sıkı temasları neticesinde Türkleşerek bugünkü tipi aldıkları ve onları bu neticeye erdirebilmenin Türkler için pek zahmetli bir iş teşkil etmiş olduğu söylenebilir." karşılığını vermiştir. Reşit Galip (1932). "Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumî Bir Bakış", Birinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul: Maarif Vekâleti, s.125,158-159.

²⁷ Büşra Ersanlı Behar (1996). *İktidar ve Tarih-Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İstanbul: Afa Yayınları, s.182.

²⁸ Suavi Aydın (2003). "30'ların tezlerine geri dönüş Anadolu'da 'proto-Türkler'in yeniden keşfi", *Toplum ve Bilim*, S. 96, s.9.

²⁹ Ahmet Yıldız (2002). "Kemalist Milliyetçilik", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Kemalizm*, C. II, İstanbul: İletişim Yayınları, s.228. "Küçük Asya ahalisi, Hittite ve emsali isimlerle tanıtılmış Türklerdir. Bunlar tarihten evvel Orta Asya yaylâsından garba vukubulan muhaceretlerde buraya gelmişlerdir. Ve Mezopotamyanın ilk otokton ahalisi olan Sümerlerle ve İran garbında ilk yerleşen Elâmlarla akrabadırlar. Nitekim Adalar denizinin ve bunun garbindeki kıt'anın ve Trakyanın dahi ilk sakinleri aynı menşe ve ırktandır... Selçukiler, Anadolu'ya gelmeden evvel de buraları ırkan Türk olan ahali ile meskûndü. Böyle olmakla beraber hemen hemen dillerini kaybetmişlerdir. Selçuk Devleti bu Türkler arasında Türk dilini tekrar neşretti." *Türk Tarihinin Ana Hatları* (1930). İstanbul: Devlet Matbaası, s.231,505.

³⁰ Bernard Lewis (1998). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kırıralı, Ankara: TTK Basımevi, s.356. Tez; Roma, Bizans, Haçlı krallıkları ve Ermeni devletlerinin tarihine kısaca değinip, bakiyesi mevcut olmayan tüm Anadolu medeniyetlerini öne çıkarmaktadır. Siyasi kaygılarla ön elemeye tabi tutularak seçilmiş Anadolu kültürleri ile Türklere özgü olduğu varsayılan değerler arasında bir özdeşlik kurulup Türklere ait olan ebedi bir Anadolu kimliği düşüncesi yaratılmak istenmiştir. Bu durum, Türk olanlar için, tarihteki Türk olmayan aktörlerin algılanışında sorun yaratırken, Türk olmayan vatandaşlarda dışlanmışlık duygusunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Etienne Copeaux (2002). "Türk Milliyetçiliği: Sözcükler, Tarih, İşaretler", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları, s.50.

³¹ Yıldız (2002): s.228.

ortak bir vatandaşlık kurgusuna işaret etmekteydi.³² Esasen bağımsızlık sonrası ortaya çıkan teritoryal milliyetçiliklerde, bağımsızlık öncesinde çoğu zaman etnik farklılıklar arz eden nüfus yeni bir siyasî topluluk hâlinde bir araya getirilip bütünleştirilmeye çalışılarak eski sömürge devletin dışında yeni bir teritoryal millet yaratılıp entegrasyoncu bir izlek takip edilmeye çalışılır.³³

Ulusal coğrafya anlayışıyla Anadolu'ya yönelmeye başlayan tarihsel ilgi, meşruiyet kaygısıyla halefin selefine karşı biricikliğini sağlamak adına Osmanlılık imgesi karşısında Osmanlı öncesi Türk milletini referans alarak³⁴ güçlü bir ulusal bilinç oluşturmaya ve bu bilinci arkeolojik çalışmalarla temellendirmeye dayalı iki amaca hizmet etmekteydi.³⁵ Bu doğrultuda, Anadolu'nun Türkleşmesi hadisesi ilk çağa kadar indirgenmiştir. Afet İnan, Anadolu'nun XI. yüzyıldan çok önceleri Türkleşmeye başladığını ileri sürerek, zaten Türk olan Anadolu'nun bu gelenlerle kardeşliklerini tazelediğini ileri sürmüştür.³⁶

Türlere Anadolu'nun gerçek vatanları olduğunu kanıtlamak ve bu coğrafyanın çok eski zamanlardan beri millet olma niteliklerinin merkezinde bulunduğu inandırmak "ulus ile ülke arasındaki, şimdi mistik ve pratik olan eski ve yakın ilişkinin -yani Batının egemen ulus-devlet'lerindeki vatancılık temelini- gelişmesini"³⁷ sağlamak içindi. Nitekim Batıdaki ulus-devleti kurmanın yolu vatana dayalı milliyetçilikten geçmekteydi.³⁸

Böylece cumhuriyetin kurucu kadroları geçmiş ideolojilerden uzak durma ve orijinal olma adına "hanedanlık karşıtı, İslamî olmayan ve etnik imalar barındıran mülki açıdan sınırlandırılmış bir milliyetçilik" savunusuyla "...mülki (teritoryal) milliyetçiliğin havası, ormanı, denizi, dağı, toprağı ve seküler nitelikli yeni ziyaret mekânlarıyla kutsallık arz eden, uğrunda seve seve can verilen, tek bir çakıl taşının bile kem gözlerden esirgendiği 'yurtçu' söylemi" ile ortaya çıkmakta ve *her şey vatan içindir* demekteydi.³⁹

Anadolucu tarihyazımı ile Türk tarih tezi arasında milliyetçiliği coğrafi gerçekliğe göre düzenlemenin dışında ortak bir payda bulunmazken sadece Hümanist Anadoluculukta, resmi tezin tartışmalı yönlerinin içselleştirilerek farklı bir biçimde yorumlandığı görülür. Dönemin resmi tarih anlayışı, Anadolu'yu vatan olarak kabullenirken, amacı Batılılaşma yönünde köklü kültürel dönüşümlerle ve kurumsal reformlarla sivil anlamda bir patrié'yi yaratmaktı. Bu anlayış, Hümanist Anadolucu yorum ile kısmen örtüşmekteyken Muhafazakâr ve Milliyetçi Anadolucular, milli mücadelenin verildiği dönemdeki dinsel temaları terk eden Kemalizm'e karşı, doğrudan bu temaları kullanarak tarihsel-kültürel bir süreklilik içinde, milliyetçiliği farklı bir biçimde yorumlayıp kolektif değerler bağlamında mistik bir vatan anlayışını savundular. Bu farklılaşma zamanla çatışan iki ayrı akıma dönüşmüş ve Kemalizm, modernist bir radikalizme evrilirken, Milliyetçi Anadoluculuk, kültür temelli bir gelenekçiliğe ve tutuculuğa evrilmiştir.⁴⁰ Bu durumda Anadoluculuğun, Turancılık kadar Atatürk milliyetçiliğinin de alternatifi olabilecek bir ara akım olduğu öne sürülebilir.⁴¹

Anadolucu Tarihyazımı

Coğrafyayı vatan temelinde idealize eden Anadolucuların tarih anlayışında jeneolojik çalışmalara yer yoktur. Bunun yerine daha ziyade Anadolu içerisinde kolektifleştirme ve etnik homojenleştirme yoluyla kurgusal bir cemaatin varlığı ortaya konulmak istenmiştir. Anadolucular, Anadolu'nun ilk yerlileri ile yakınlık kurma konusunda birtakım farklılıklar göstermekle birlikte Türk milletinin kökenini bulmaya da niyetlenmemişlerdir. Bir arayışın sonucu olarak karşımıza çıkan Anadolucu tarihyazımı toprak ile ulusun beraber kutsanması üzerine inşa edilmiştir. Anadolucu tarihyazımı mistisizmin ve romantizmin etkisinde kalmakla birlikte ironik bir şekilde somut veriler üzerinden hareket ederek çoğunlukla realist bazen de seküler bir seyir izlemiştir.

Turancılar, milli tarihi; ırk akrabalığı, dil birliği gibi genel bağların üzerine inşa etmişlerdi. Anadoluculara göre, Turancılığın unuttuğu ya da görmezden geldiği ayrıntı tarihsel kader birliği

³² Soner Çağaptay (2002). "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları, s.249.

³³ Anthony D. Smith (2010). *Milli Kimlik*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları, s.133-134.

³⁴ "... bugünün Türk çocukları, biliyor ve bildirecektir ki, onlar, 400 çadırlı bir aşiretten değil, on binlerce yıllık, Âri, medenî, yüksek bir ırktan gelen, yüksek kabiliyetli bir millettir." Afet İnan (1932). "Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde", *Birinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul: Maarif Vekâleti, s.41.

³⁵ Behar (1996): s.12.

³⁶ Afet İnan (1943). "Türk-Osmanlı Tarihinin Karakteristik Noktalarına Bir Bakış", *İkinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul: Kenan Matbaası, s.757. "Bir de, şunu eyi bilmek lâzımdır ki, kadim Etilerimiz, atalarımız, bugünkü yurdumuzun ilk ve otokton sakini ve sahibi olmuşlardır. Burasını, binlerce yıl evvel ana yurdun yerine, öz yurt yapmışlardır. Türklüğün merkezini Altaylardan Anadolu-Trakya'ya getirmişlerdir. Türk cumhuriyetinin sarsılmaz temelleri bu öz yurdun çökmez kayalarındadır." Afet İnan (1932): s.41.

³⁷ Lewis (1998): s.357.

³⁸ Erol Güngör (1989). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları, s.81.

³⁹ Yıldız (2002): s.211.

⁴⁰ Öğün (1991): s.30.

⁴¹ Atabay (2002): s.532.

mefhumuydu. Anadoluocular, tarihsel kader birliğini ulusu da var ettiğine inandıkları vatan mefhumu üzerine inşa etmişlerdi. Oysaki Turancıların tasavvur ettikleri Sibiryâ'dan Balkanlar'a kadar uzanan geniş coğrafyada tarihsel kader birliğinin varlığını düşünmek imkânsızdı. Anadoluocu akım, ırk birliğini millet birliği olarak görmüyordu. Buna paralel olarak da milli tarihin, ırk tarihinden ayrı tutulması gerektiği düşünülüyordu.⁴²

İrksal birliktelik oluşturmanın zorluğuna inanan Anadoluocu düşünürler, aynı kavimden gelen milletlerin farklı coğrafyalarda farklı kültürler oluşturabileceklerini düşünürler.⁴³ Bu teritoryal yaklaşımla, Anadolu coğrafyası tarih kurgusunun öznesi yapılarak Anadoluocu tarihyazımı ortaya çıkarılmıştır. Bu daralma, ideolojik olarak karşı çıkılan Turancı düşünceye tarih alanında da verilmiş bir cevap niteliği taşımaktadır. Bu noktada Turancılıkla Anadoluculuk yöntem açısından birbirinden ayrılmaktadır.

"Turancılara göre milli birlik için ırkın özelliklerinin ortaya çıkarılması kendi başına yeterliydi.

Antropolojik-tarihsel anlamda özdeş olmasa bile paralel süreçlerin aydınlatılması, yani milliyetçi ontoloji, milliyetçi hareketin meşruluğunu sağlayabilirdi. Turancı metot, şuurun sonradan sağlanabileceğini düşünmekteydi. Başka bir ifade ile, Turancılık, metodolojik açıdan subjektif olana bir yöneliş içermektedir. Anadoluculuk ise milliyetçi ontolojiyi ırk, dil bağlarını vatan ekseninde tarihsel bir kader birliği şuuruna bağlı olarak tali görmekte, metodolojik açıdan subjektiften yola çıkmaktadır. Bu metodik değişim, çöken bir imparatorluğun enkazı altında, milliyetçi duyarlılığın kendisini yeniden üretebilmesi adına son derece doğal karşılanması gereken bir durumdur. Anadoluculuk, Turancılığın uğradığı bozgunun ve mütareke yıllarının işgallerle dolu acı tecrübelerinin milliyetçi çevrelerde yarattığı bunalımların ürünüdür. Her bunalım çağı mistik eğilimlerin yoğunlaştığı arayışları doğuracaktı. Bu bağlamda, milliyetçiliğin yeniden biçimlenmesinde, milliyetçi düşüncenin metodünün nesnellikten öznelliğe, pozitivistimden mistisizme evrilmesini anlamakta zorluk çekilmemesi gerekir... Turancıların, milliyetçiliğin ontolojik birikimleri ile yüklü dışa vurumcu yönelişlerinin yerini Anadoluoculararda milliyetçi harekete mistik temeller kazandırma yolundaki 'içevurumcu' yönelişler aldı. Bu metodik farklılığı, milliyetçi düşüncenin işlendiği disiplinlerde de radikal bir değişime yol açmıştır. Turancı hareket içinde en şaşalı dönemlerini yaşayan pür tarihçilik, Anadoluocu akım içinde yerini felsefi düşünceye bırakmıştır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeden önce, Orta-Asya steplerinde bıraktıkları tarihsel geçmişleri, Anadoluocu tarihçiliğin ilgi alanının dışında tutulmaktadır. Ortak tarih ancak ortak yaşayış birliğinin belirli misyonlara dayalı olarak 'kader-birliği'ne dönüşmesi ile gerçeklik kazanabilmektedir. Anadoluocular, mistik anlamda felsefi düşünüşün araçları ile tarihi yorumlamaktadırlar... Anadoluculuk akımının savunduğu tarihçilik, milliyetçi ontoloji ile milliyetçi ideoloji arasında, Turancı-Türkçüler tarafından geliştirilmiş olan objektif esaslı doğrudan ilişkiyi onaylamaz. Şuur ya da ruh birliği gibi subjektif temelli ölçütü kullanan Anadoluocular, bu bağlamda 'deontolojik' bir tarihçilik yapmaktadırlar."⁴⁴

Milliyetçi Anadoluocu Tarihyazımı

Balkan Savaşlarından sonraki milliyetçilik anlayışı, yayılcı bir amaç gütmeye başlayınca bu düşünceye karşı bir tepki doğmuştur. Fiili işgale karşı milli mücadelenin devam ettiği bir süreçte realite ile bağdaşmayan böylesi bir anlayışın sürdürülemezliği karşısında Anadolu teması etrafında bir araya gelen milliyetçi düşünürler, maddi ve manevi bütün gücün, içerisinde bulunan mevcut durumun düzeltilmesi yönünde kullanılması gerektiği düşüncesini ortaya attılar. Bu düşünce doğrultusunda, milliyetçiliğin ön şartını ırk birliğinin değil, sınırları belirli bir coğrafyanın oluşturabileceği ileri sürülerek milliyetçilik anlayışında bir daralmaya gidilip Türk milliyetçiliğinin faaliyet alanı Anadolu ile sınırlandırılmak istenmiştir.

Milliyetçi Anadoluocular, milletlerin belirli bir mekân üzerinde ve belirli bir zaman zarfında var olduğunu belirterek bu belirli bir toprak parçası üzerinde verilen mücadelenin insan topluluklarını o toprağa bağlayarak milletleştirdiğini ifade etmişlerdir.⁴⁵ Dolayısıyla coğrafya da millileşerek vatan olma kutsiyetine kavuşmuş oluyordu. Coğrafyayı vatan yapan etmenlerden biri olan üretim, sadece maddi anlamlar taşımamaktadır. Birlikte yaşanan hatıralar ki bunlar da bir paylaşımın sonucu üretilmişlerdir. İnsanın toprağı vatan olarak kabul edebilmesi, yaşanan hatıraların var olması sayesinde mümkündür. Hatırlanan ve şuur haline gelen tarih, ancak vatan değerinin ruhsal bir ideal haline gelmesiyle gerçekleşmektedir. Toprak; kurak, verimsiz bir yer olsa da bu hatıralar oraları değerli kılıyordu. Bu hatıraların gelecek nesiller boyunca yaşatılması ile de belirli bir şuura ulaşıyordu. Bu ilişkiler ağında şuurun devamlılığını sağlayan müşterek tarih bir arada yaşama tecrübesini pekiştiren önemli bir bileşen olarak meydana çıkmaktadır.⁴⁶

⁴² Öğün (1991): s.8.

⁴³ Mehmed Halid [Bayrı] (1340). "Milliyetperverliğin Manası", *Anadolu Mecmuası*, S. 9, s.313-316.

⁴⁴ Öğün (1991): s.10-11,14.

⁴⁵ M. Süreyya Anamur (1939). "Toprak ve Tarih veya Milli Oluşun İki Şartı", *Çığır*, S. 83, s.161.

⁴⁶ "İnsan kütlelerinin bu adsız coğrafya üstünde yaşama ve mesud olma şartlarını yaratırken birleşmeleri, birleşik kütlelerin zaman içinde müşterek hareketleri, milletin ilk büyük şartını meydana getirir. Bu şart, müşterek tarihtir. Bu andan başlayarak kütlede coğrafyaya damgasını vurmuştur. Artık bu kütle, doğuşun karanlığını yırtmış; insan, toprağın ve toprak, insanın adım almıştır. Hücum ederken, hücum edilirken artık ortada

Bu bağlamda tarihi, milli şuurun hem vasıtası hem de tezahürü olarak gören Milliyetçi Anadoluocular geçmiş tasarımlarının merkezine Anadolu Türklüğünü esas alarak sınırları belirli olan bu coğrafyada milleti tanımlamak üzere milli bir tarih kurgusu oluşturma uğraşı içinde olmuşlardır. Bu uğraş sonucunda milli tarih, Türk boylarının Anadolu'da yerleşik hayata geçerek millet niteliği kazanmaya başladığına inanılan 1071 tarihiyle başlatılmıştır. Bu anlayışta Anadolu'ya gelen Türk boyları zaman ve mekân bağlamında coğrafi bir sınırlamaya tabi tutulup milli bir olgunluğa yaklaştırılmak suretiyle Anadolu Türk milletine dönüştürülmüş oluyordu.⁴⁷ Bu dönüşümde İslam'ın da önemli bir mevkiye sahip olduğunu ifade eden Milliyetçi Anadoluocular, Türkleri bir millet olarak bir arada tutan esas unsurun ortak *akıselim* olduğuna inanmaktaydılar. Bu düşünüşte din soyut bir İslam'dan ziyade Türklerin gelenekleriyle yetkinlik kazanmış milli bir unsur halinde kabul görmektedir.⁴⁸

Bu Anadoluocu görüş, tarih ve coğrafyanın milli bir anlayışla yorumlanması sonucunda gelişme göstermiştir. Yahya Kemal Beyatlı, tarih şuru ile vatan coğrafyası arasında bir bütünlük bulunduğuna inanmaktadır.⁴⁹ Bunda, Camille Julian'ın "Fransız milletini bin yılda Fransız toprağı yarattı" düşüncesinin büyük önemi vardır.⁵⁰ Beyatlı, bu sözün kendi üzerindeki tesirini, "Bu cümle benim, milliyetimizin ve vatanımızın teşekkülüne dair dağınık düşüncelerimi birden bire yeni bir istikamete sevk etti."⁵¹ sözleriyle dile getirmiştir. Bu etkileşimle beraber *Tarih ortasında Türklüğü aramak* düşüncesiyle çıktığı düşünsel serüveninde Malazgirt Savaşı ile başlayan bir Türk tarihi, Türk milleti ve Türk vatanı fikrine ulaşmıştır. Beyatlı, dün ile bugün arasında bir bağ kurarak, tarih içinde Türklüğün tekevvününü, coğrafyanın tarih içinde vatanlaşması olarak görmüştür.⁵² Beyatlı; *dili bir, gönlü bir, imanı bir insan yığınının*, 1071 yılından beri Anadolu'yu; toprak altındaki şehitleriyle, toprak üstündeki evlatlarıyla ve onların ebedi eserleriyle yabancı bir coğrafya ve toprak olmaktan çıkardığını; aynı zamanda onu vatan olma şerefine ulaştırdığını ifade etmektedir.⁵³ Ona göre, anayurt kalplerin içinde hissedilen, Asya'dan Avrupa içlerine kadar uzanan geniş coğrafyadaki Osmanlı'nın yarattığı medeniyet ortamıdır. O, bütün bu âlemi, Osmanlı anayurdu olarak kabul etmektedir. Fakat homojen olmayan Osmanlı ulus yapısının, milliyet nazariyesinin aleyhte işlemesi sonucunda ayakta kalamadığını da görmektedir.⁵⁴

Yinanç, *Milli Tarihimizin İsmi ve Milli Tarihimizin Mevzuu* adlı manifesto niteliğindeki yazılarıyla Milliyetçi Anadoluculuğun tarih kurgusunu tarihçi bir bakış açısıyla biçimlendirmiştir. Osmanlı tarihçilerinin Anadolu tarihini yapay parçalara bölmelerini kabul etmeyen Yinanç, Turancıların da Anadolu dışında kalan bir tarihi, ulusal tarih olarak benimsemelerini eleştirmektedir. Yinanç, ırk birliğinin, ulus birliği biçiminde değerlendirilmemesi gerektiğini belirterek milliyet cereyanlarından sonra ifade edilmeye başlanan *Türk Tarihi* adlandırmasını da doğru bulmamaktadır. Bu adlandırmayla cihanşümül bir ifade ile dünya üzerindeki tüm Türk teşekküllerinin tarihinin kastedildiğini vurgulayan Yinanç; müstakil bir devlet olarak üç kıtaya yayılmış bir Türk devletinin vatanı olması dolayısıyla Anadolu topraklarında yaşanan tarihin *Anadolu Türkleri Tarihi* ya da *Anadolu Tarihi* biçiminde adlandırılması gerektiğini ileri sürmüştür.⁵⁵

Yinanç, Anadolu Türk tarihini İslam halifeleri döneminde Anadolu'ya yerleştirilen Türklerle başlatmaktadır. İslam öncesi Türkleri ve tarihi onun ilgi alanı dışında kalmıştır. Yinanç, Anadolu'ya göç sonrasında yerli halkla tanışan Türklerin birlik oluşturarak, iki toplum için de tehlike arz eden Elenleri bu topraklardan sürerek birbirleriyle kaynaştıklarını ileri sürmektedir.⁵⁶ Yinanç, Türklerin Anadolu'ya yerleşme

'muayyen' bir cemiyet ve onun yurdu vardır. Vatan doğmuştur." Remzi Oğuz Arık (1969a). "Coğrafyadan Vatana", *Coğrafyadan Vatana*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.4.

⁴⁷ Mükrimin Halil Yinanç (1340a). "Milli Tarihimizin Mevzuu", *Anadolu Mecmuası*, S. 2, s.58.

⁴⁸ Öğün (1991): s.2.

⁴⁹ M. Necati Sepetçioğlu (1984). "Bir Büyük Şuur", *Türk Edebiyatı*, S. 134, s.31.

⁵⁰ Nihad Sami Banarlı (1984). *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, Yelken Matbaası, s.196.

⁵¹ "...kendi gök kubbemizde yer ve zamana göre değişmeyen, ama kendi mahiyeti içerisinde, yani kendi kâinatında zenginleşen, bizi biz yapan değerler... Bu üstün değerler bütünü, kendi kâinatımızı şekillendiren, tekevvünümüzü gerçekleştiren kolektif ruhun tezahürüdür... Tekevvün, tarihi zamanın örsünde, belli bir mekânda birbiriyle karşılaşan farklı unsurların kolektif ruhi etrafında ve kolektif ruha vücut vererek, onu besleyerek bir bütün haline gelerek gelişmesidir. Artık burada farklı unsurlar yoktur, bütünü kendisi vardır. Milliyet sentez değil, vatan haline gelen coğrafyada gerçekleşen tekevvündür. Yahya Kemal, tarih içinde Türklüğü ararken bu tekevvünün coğrafyayı vatan haline getirdiğini farklı unsurların da kolektif varlığında eridiğini şair hassasiyetiyle sezen ve gören bir insandır." Şerif Aktaş (1999). "Yahya Kemal'de Mekân", *Türk Kimliği ve Yahya Kemal*, haz. Yücel Hacıoğlu, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, s.23-24.

⁵² *Süleymaniye'de Bayram Sabahı* adlı şiirinde yer alan gözü yaşlı nefer tâ Malazgirt ovasından yürüten Türkoğlunu görebilmiştir. Sabah namazı için kalkanların lambalarında vatanın Türkleşmesini idrak edilmiştir. Taha Akyol (1982). "Yahya Kemal üzerine düşünceler", *Türk Edebiyatı*, S. 110, s.18.

⁵³ Beyatlı, ırkının bütün özelliklerini taşıyan *canân* adlı sevgili için vatan coğrafyasının ve tarihinin bu güzelliği yaratabilmesi için tam bin yıl uğraştığını dile getirerek Anadolu'yu işaret etmiştir. Yahya Kemal Beyatlı (1969). "Rüya gibi bir akşamı seyretmeğe geldin", *Kendi Gök Kubbeniz*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Yayınları, s.14.

⁵⁴ Yahya Kemal Beyatlı (1984). "İstiklâl Âyini", *Türk Edebiyatı*, S. 134, s.97-98.

⁵⁵ Yinanç, hanedana ve iktidara göre devlet isimleri vermenin hatalı olacağını, hanedanın ortadan kalkması ile devletin de ortadan kalkabileceğini, bundan dolayı da millete göre tarih yazılması gerektiği üzerinde ısrarla durarak ulus-devlet oluşumu bağlamında ulusal bir tarih inşası öngörmüştür. Mükrimin Halil Yinanç (1340b). "Milli Tarihimizin İsmi", *Anadolu Mecmuası*, S. 1, s.1-6.

⁵⁶ Mükrimin Halil Yinanç (1934). *Anadolunun Fethi*, İstanbul: Akşam Matbaası, s.32.

tarihini tespit etmek için Hititler ve İskitler gibi eski kavimlerle akrabalık ilişkileri kurmaya pek ehemmiyet vermemiştir. Yinanç, Hititler, Kumakumlar, Turkomlar, İskitler gibi kavimlerin Türklüklerine oldukça şüpheli yaklaşarak Türk kökenli Hunlar, Kumanlar, Peçenekler, Hazarlar gibi kavimlerin Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde olan Anadolu'ya düzenlediği akınlarda ya geri çekildiklerini ya da yerli halk arasında eriyip gittiklerini belirtmiştir.⁵⁷ Yinanç, Türkmen akını öncesinde Anadolu'ya giren 18 ırktan hiçbirinin Anadolu'da birliği sağlayamadığını, Türkmenlerin ise farklılıkları kaynaştırarak uzun süreli siyasi ve kültürel bir birlik sağladığını ifade etmiştir.⁵⁸ Ülken de Anadolu'ya gelen Türkmenlerin Müslüman olduktan sonra farklı bir kültür ortamı geliştirip bütüncül bir tavır gösterdiklerini belirterek Anadolu'yu Türkleştiren Selçuklu akınlarnın adı bir göçebe hareketi olmadığını, kültür ve ideal taşkınlığı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁹

Yinanç, tarihsel ve mekânsal sınırlamalarda esnek bir tutum içerisinde bulunarak kendi tarih kurgusunda bir paradoks yaratmaktadır. Anadolu Türk tarihinin başlangıcını bazen 1000 yıl⁶⁰ bazen de 1200 yıl⁶¹ öncesinden başlatarak kendi kurgusunda bir anakronizm ortaya çıkarmaktadır. Anadolu Türk tarihi adlandırmasındaki coğrafi sınırlandırma ise Anadolu Türklerinin hâkim olduğu Rumeli, Mağrip, Mısır ve Yemen gibi uzak coğrafyaları da içine alarak mekânsal bir belirsizlik yaratmaktadır. Yinanç, bu belirsizliği Britanya ve Fransa tarihlerinin yalnız anavatanı değil müstemlekâtı da içine almalarını örnek göstererek Anadolu Türklerinin *fütûhât ve tavattunları*⁶² zamanına ait bütün olayları Anadolu Türk tarihinin ilgi alanına sokmaktadır. Coğrafi sınırların belirlenmesindeki bu muğlaklık, esasında Anadolu'da varlık göstermiş siyasi teşekküllerin değişkenlik gösteren sınırları nedeniyle kabul edilebilir bir gerekçe dayandırılabilirse de Anadolu topraklarının nerede başlayıp nerede bittiği sorusu cevapsız kalmaya devam etmektedir.

Ülken, dönemin kıymet dünyasını algılayabilmek için *tarih şuuru* ve *içtimai şuuraltı* mefhumlarına dayanmak gerektiği üzerinde durarak vatan ve tarih şuurunun, romantizm sayesinde Batılı devletleri mukallit ve şahsiyetsizlikten kurtararak onlara kıymet kazandırdığını ileri sürmüştür.⁶³ Ülken, tarihsel süreç içerisinde, Türk romantizminin kaynağını İslam'dan veya ırktan aldığını düşünmekte fakat içtimai şuur oluşturmak için romantizm yolunun yeterince iyi kullanılmadığının da altını çizmektedir.⁶⁴ O, şuurlaşma çalışmalarını ırk ile milletin ayırımının yapılamadığı Türkçülük hareketiyle başlatmakta ise de bir arayışın sonucunda ortaya çıkmış olabileceğini düşündüğü Turancılığın ilmi bir tetkike dayanmadığını varsaymaktadır. Ülken, Türklerin ve Moğolların⁶⁵ Günaltay ise, Türklerin ve Tatarların farklı kökten geldiklerini savunmuşlardır. Böylece, Turanî topluluklarla kurulan bağlar bilimsellik taşımayan bir biçimde çürütülmeye çalışılmıştır.⁶⁶

İrksal akrabalık ilişkilerinin yok sayılması, yerli halkların varlığının kabullenilmesini gerektirmemiştir. Arık, Türkmenlerin yerli halk ile kaynaşmış olabileceği düşüncesini reddetmiştir. Arık'a göre Anadolu'daki kültür, anonim değil, bilakis Türk'ün öz ananesi olmuştur. Arık, Anadolu'ya yerleşen Türklerin kendilerine özgü bir medeniyet kurduklarını ve bu toprakların eski sahiplerinin izlerini bu topraklardan silerek Anadolu'yu Türkleştirdiklerini belirtmektedir. Arık; Asur, Hitit, Roma, Bizans, İran gibi

⁵⁷ Yinanç (1340a): s.53-54.

⁵⁸ Mükrimin Halil Yinanç (1950). "Anadolu'da Milli Bünyenin Kuruluşu", *Şadıroan*, S. 19, s.2.

⁵⁹ Hilmi Ziya Ülken (1948a). "Türk Milletinin Teşekkülü", *Millet ve Tarih Şuuru*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Pulhan Matbaası, s.343-354.

⁶⁰ "...bin yıllık tarihe ve meydana getirilmiş olan hazır bir vatana mâlik olan milletimizin diğer Türklerden ayrı ve müstakil bir devlet ve tarihi vardır." Yinanç (1340b): s.4.

⁶¹ Yinanç, Anadolu Türkleri Tarihi'ni on iki asırlık bir zaman diliminde ele alıp, bu devreyi kendi içinde beşe ayırmıştır. "1. Halife-i Abbasiye zamanında Anadolu'da Türk imaretleri, eski müverrihlerin tabiri vechle, Sügar Valileri vardı. 2. Al-i Selçuk Devri. 3. Tavaif-i Mülük Devri. 4. Al-i Osman Devri. 5. Cumhuriyet Devri." Mükrimin Halil Yinanç (1340a): s.54.

⁶² Yinanç (1340b): s.6.

⁶³ "Milletler kendi tarih şuurlarıyla kendi vatanları içinden kendi kültürlerinin iptidâ maddesini çıkardılar... Tarih şuurunu vatanın köklerine çevirmeden hakikî bir kültür ve dil yaratmasına imkân yoktur... Tarih şuurunun temeli vatan olan şuuraltını aydınlatması, onun ham maddesine şekil vermesi, milli kültürleri yaratması, milletlerin uyanışından ve içtimai kendini yaratmalardan başka bir şey değildir." Hilmi Ziya Ülken (1948b). "Tarih Şuuru ve Vatan", *Millet ve Tarih Şuuru*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Pulhan Matbaası, s.210-223.

⁶⁴ "Türk romantizmi Namık Kemal, Hamit, Gökâl olmak üzere üç merhaleden geçti. Namık Kemal merhalesinde tarih şuuru bütün İslâm dünyasına, vatan şuurunu Osmanlı vatanına çevirdi. İslâm dünyasının müşterek kahramanları arasında Türk vatanının karakteristiği kayboluyordu. Fransız inkılabının mücerret fikirleriyle romantizmin istediği müşahhas tarih ve vatan şuurunu da birbirine karıştıyordu. Hamit merhalesinde yıkılan İslâm imparatorluklarının hasreti daha barizleşti. Vatan hudutları bütün İslâm âlemine yayıldı. Gökâl merhalesinde romantizm umumî Türk tarihine çevrildi, fakat milli tarih ile ırk tarihini birbirine karıştırdı. Her üç merhaleden Türk romantizmi asıl milli tarihe, vatan hudutlarına, müşahhasa dönemedi, Klâsik zihniyetin esaslı vasfı olan mücerret ve aklî semalar etrafında dolaştı. Namık Kemal'in 'Celâleddin Harzemşah' yerine Melikşah veya Alp Arslan'ı, Selâhaddin Eyyubî yerine Kılıç Arslan'ı koyması lazımdı. Hamit Eşber, Abdurrahman Salis veya Tarık yerine Fatih, Kanunî veya Barbaros'u koymalı idi. Gökâl Teppegöz, Deli Dumrul, Uygur destanı yerine Battal Gazi, Kerem ve Şah İsmailden bahsetmeli idi. Hâlbuki her üç merhaleden de tarih şuurunu ne milli vatanın temellerini olan büyük hâtralar üzerinde durdu; ne de bu vatanı yaşayan içtimai şuuraltını meydana çıkardı." Ülken (1948b): s.216-217.

⁶⁵ Bkz. Hilmi Ziya [Ülken] (1340). "Türkler ve Moğollar", *Anadolu Mecmuası*, S. 5.

⁶⁶ Ülken (2014): s.717.

medeniyetlerin Anadolu'yu işlerine geldikleri gibi kullandıklarını ve müstemlekeleştirdiklerini, hatta *bizzat Anadolulu* olan Lidyalılar, Karyalılar, Likyalılar gibi kavimlerin bile bu coğrafyayı benimsemediğini iddia etmiştir.⁶⁷ Anadolu'da Türk hâkimiyetinden önceki dönemin zorbalık ve barbarlık dönemi olduğunu öne süren Arık, Türkmenlerin Anadolu coğrafyasına barışı ve emniyeti getirerek şarkta ilk rönesansın doğuşunun gerçekleştiğine inanmaktaydı.⁶⁸

Arık, son gelen ve halen yaşayan topluluğun vatana sahip olabileceğini, geri kalanların ancak, *tarihe tanıklık* edebileceğini öne sürmüştür. Nitekim eski medeniyetler üzerinden hak iddia etmek sakıncalar doğurabilirdi. Arık, arkeolog kimliğine bitişik bir biçimde *en eski halk* iddiası yerine, bu iddianın bilimsel geçersizliğine karşı yeni bir *otoktonluk* gerekçesi yaratmak üzere, *ayakta duran en eski medeniyet* tezini ileri sürmektedir.⁶⁹

İslamcı Anadolu Tarih yazımı

İslamcı Anadoluçularda din doğal olarak her olayın ve olgunun açıklanmasında belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. İslamcı yorumda tarihsel kader birliği bir ruh barındırmaktaydı. Bu ruh da İslam gazavatından besleniyordu. Topçu, İslamcılık ve Milliyetçiliği aynı potada eritmiş⁷⁰ fakat sadece İslam birliği ya da sadece ırk birliği üzerine kurulu bir oluşumu da kabul etmemiştir. Topçu, Türk ülkesinde Türklükten ayrı bir İslam hayali kurmanın *dar görüşlülük* olduğuna inanmıştır.⁷¹ Anadoluçuluğu ise ırk davası olarak değil ruhi bir vaka olarak içselleştirmiştir.

Topçu, Ziya Gökalp'in maddeci milliyetçiliğine karşı ruhçu tarihçilik anlayışını benimsemiştir.⁷² Turancılığın savunulmasıyla Anadolu coğrafyasından çok uzaklaşılacağını, içinde yaşanan milletin inkâr edilmiş olacağını ve bu tavrın da halksız bir milliyetçiliği ortaya çıkaracağını ileri sürmüştür. Topçu'ya göre, Anadolu Türkü'nün 1071'den itibaren gerçekleştirdikleri, ruhçu milliyetçiliğin bir sonucuydu. "Yaşanan bin yıllık tarih, Anadolu Türkü'nün hem millet olma hem de felsefe, bilim, sanat ve tasavvuf alanlarında 'harikalar yaratma' sürecidir. Dolayısıyla Anadolu'nun muhtaç olduğu şey, bin yıllık süreci kesintisiz kabullenmek; onda gerçekleştirilmiş başarıların gelişmiş örneklerini yeniden üretmektir."⁷³

Topçu da ırk ile milletin tarihini birbirinden ayırmaktadır. "Bizim milletimiz, Orta Asya'dan kaynaklı Türk ırkından çıkmış ve dokuz yüz yıl önce Anadolu'da kurulmuştur. İlmi adı 'Anadolu Türkleri Tarihi' olan bu tarih ve bu millet, Türk ırkından ayrılan Oğuz boylarının Müslüman olarak Anadolu'ya yerleşmesiyle başlamış oldu. Göçebe olan Türkmen Anadolu'da toprağa yerleşti; cenkçi iken çiftçi oldu. Şamanlıktan kurtulup İslâm'a sığındı... Dokuz yüzyıldan beri Anadolu'da yaşayan millet İslâm'ın sinesinde yaşayan bu çiftçi millettir." Topçu, Anadolu Türk milletinin tarihi sınırlarını çizerek milleti, maddi ve manevi temeller üzerinde inşa etmektedir.⁷⁴

Topçu'nun, Anadolu sentezi olarak adlandırdığı tarihsel oluşum, Türk-İslam sentezi olarak da algılanabilir; çünkü bu oluşumun esas bileşenleri toprağa dayalı üretim ile İslâm'dır.⁷⁵ Topçu, Türk dünyasının ancak İslam medeniyeti içine girdikten sonra uyanış gösterdiğini, İslam medeniyetinin de ortaya çıkışından itibaren çoğu Türk ırkından gelen düşünürler vasıtasıyla bir medeniyet olarak gelişim gösterdiğini savunmuştur.⁷⁶

⁶⁷ Arık (1969a): s.6-7.

⁶⁸ "Oğuz boylarının Önasya'ya ele geçirmesi; doğuyu, özellikle İslam âlemini kurtaran eşsiz bir müdahale olması. Böylece düşünce hürriyetinin, vicdan hürriyetinin Önasya'da, Akdeniz'de oluşması için bir fırsat olmuştur. İslam dünyasının içine düştüğü çıkmazdan şarkın ilk Rönesansını yapan Türkmenler, zamanın aydınlarının da bu hürriyet ortamında Anadolu'ya gelmelerini sağlamıştır. Oğuz boylarının buraya yerleşmelerindeki ikinci önemli olay barışın sağlanmasıdır." Remzi Oğuz Arık (1969b). "Tarihimizin Öğrettikleri", *Coğrafyadan Vatana*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.25-26.

⁶⁹ Suavi Aydın, (2003): s.11. "...bazen bir vatan üzerinde türlü tarihler katılmış olur. Bunların birbirleriyle çarpıştığı da olur. O toprakta birçok medeniyetler, milletler gelmiş, iz bırakmış gitmiştir. Bunlar, tarihin, 'vatanlara tanıklık eden temel' olma imtiyazını karışıklığa uğratmamalıdır... bu tarihlerden bir kısmının dayandıkları belgeler şimdi arkeolojik değerden başka şey değildirlir. Bunlar ancak arkeolojinin konusu olabilirler, milletin, milletlerin değil! Sonra çatışan ve çarpışan tarihlerden en üstünü, en canlısı bu toprak üstündeki milletin vatan davasına temel olabilir." Remzi Oğuz Arık (1969c). "Vatanlara Dair", *Coğrafyadan Vatana*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.16-17.

⁷⁰ Ögün (1991): s.12-13.

⁷¹ Nurettin Topçu (1999a). "Milliyetçiliğimizin Esasları", *Yarıncı Türkiye*, yay. haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.142.

⁷² "...Anadolunun toprağı kanlarıyla yıkanan ecdadın ruhundan gelen ilham sayesinde, suurlu zümrede İslam'ı Anadolunun tarihi ile içtimai yapısından ayırmayan gerçek sezgi hayat buldu. Anadoluçular, gerçek milliyetçiliğimizi bin yıllık tarihimizden çıkararak onun kalbine İslam'ı koydular. Turancuların maddeci ütopyasının ve altı okların kaba realizmine karşılık Anadoluçuluğun getirdiği ruhçu idealizm, coğrafyanın gerçeğinde ebediliğe göz koyan ruhların selamet davasını yaşatıyordu. Evvelkiler gibi o bir inkâr davası da değildi. Belki bin yıllık tarihin ruhundan sızan ilhamın mahsülü olmuştu. Gönülleri Cengiz Han'a değil Yıldırım Han'a, vicdanları boşluğa değil ebediliğe götürüyordu. Bu ruhçu milliyetçiliğin temellerini Melikşah'ın ve Mevlana'nın, Yunuslarla Yavuzlarla kurduğu kabul edilmelidir." Nurettin Topçu (1978). *Milliyetçiliğimizin Esasları*, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.34-35.

⁷³ Sadettin Elibol (2003). "Muhafız Bir Düşünce Okulu: Hareket Dergisi", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Muhafazakârlık*, C. V, İstanbul: İletişim Yayınları, s.270.

⁷⁴ Topçu (1999a): s.141.

⁷⁵ Süleyman Seyfi Ögün (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*, İstanbul: Alfa Yayınevi, s.391.

⁷⁶ Nurettin Topçu (1999b). "Bizde Rönesans", *Yarıncı Türkiye*, yay. haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.92.

Topçu, Anadolu'ya gelen Türklerin, Etilerin medeniyetini kabul ederken,⁷⁷ kendinden evvelkilerin sadece tekniğini aldığını bunun da onları toprağa bağlı çiftçi yaptığını belirtir.⁷⁸ Topçu, milli tarihin köklerini İslam öncesi Anadolu'sundan başlatmak gerektiğini fakat İslam olan ile olmayan Anadolu insanının birbirine benzemediğini, aradaki ruh başkalığının ve milli hassasiyetlerin bu birleşimi engellediğini ifade etmiştir. Bu yüzden "Tarihî kaderle coğrafyanın devam ve tekâmül ettirdiği, inkılaplarla yoğurup değiştirdiği karakterimizin köklerini soyumuzun kaynaklarında bulacağız."⁷⁹ diyen Topçu, "Soyumuz, Oğuz çocuklarının, Anadolu'nun dokuz yüz yıllık tarihi içinde bu topraklarla eriyip aslını kaybetmeyen Türk soyudur."⁸⁰ demekle bu kaynaşmadan üstün çıkan tarafın Türkler olduğuna vurgu yapmaktadır.

Topçu, Milliyetçi Anadolucuların tarih anlayışlarına yakın bir yol izlese de İslam'a yaptığı vurgu ve inkılâp hareketlerine karşı aldığı muhalif tavır onun farklı bir oluşum içinde değerlendirilmesini gerektirmiştir. Topçu; Yinanç, Ülken, Arık üçlüsünün düşüncelerinin devamı niteliğinde bir yol takip etse de küçük ayrılıklar büyük farklar ortaya çıkarmıştır. Topçu'nun Anadolu anlayışı, Türk milleti ve Anadolu toprağını esas alırken bu unsurları yüceltecek bir İslam anlayışını ilk iki esastan aşağı görmüyor hatta onu daha üstün tutuyordu.

Türk Tarihçiliğinde Ayrık Yön: Hümanist Anadolu Tarih yazımı

Hümanizm düşüncesinin etkisiyle bir araya gelen ve çoğunluğunu edebiyat ile ilgilenen yazarların oluşturduğu Hümanist Anadoluocular, Batıcı anlayışa karşı Batının beşiği Anadolu'dur tezini işleyerek Batılılaşmanın da ötesine geçip Batıyı sahiplenme iddiasıyla⁸¹ ayrık bir düşünce ve tarih kurgusu önermektedirler. Hümanist Anadoluocular, tarih bilgisinden ziyade tarih bilincinin oluşturulması gerektiğine inandıklarından dolayı düşüncelerinin ve yapıtlarının birer edebiyat kurgusu olarak algılanmasına engel olamamışlardır.

Hümanist Anadoluculuk, Tanzimat sonrası beliren Batılılaşma hareketlerinin aykırı yorumlarından biri olarak kabul edilebilir. Bu görüş ortaya çıkmadan önce de Batı ile farklı boyutlarda ilişki kuran yaklaşımlara rastlanmaktaydı. 1912 yılında Şehabeddin Süleyman'ın başını çektiği Nâyiler; Yunus Emre ve Mevlana'nın, Eflatunî geleneğin mirasçısı olduğunu iddia ederek, antik Yunan kültürü ile Türk kültürü arasında benzerlik kurmaya çalışmışlardır. Şehabeddin Süleyman, bu düşünceyi Yahya Kemal'e dayandırmaktaysa da o, bu yıllarda bir diğer Batıcı hareket olan *Havza medeniyeti* yaklaşımıyla *Akdenizlilik* düşüncesini ön plana çıkartan Nevyunanilik düşüncesinin etkisindedir. Yahya Kemal, ilerleyen süreçte bu düşüncelerden uzaklaşmış olmasına rağmen bu tür hareketlerin sınırlı da olsa ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir.⁸²

Hümanist Anadoluocular, kendilerini çok kültürlü bir uygarlığın mirasçısı olarak görerek etnik tarihçiliğe karşı toprağın erdemi düşüncesiyle hareket etmişlerdir.⁸³ Bu anlayış çerçevesinde en eskiden en yeniye Anadolu'da var olmuş olan bütün halkların geçmişlerinin, tarihyazımının içeriğine eklenmesini istemişlerdir. Bu Anadoluocuların ön koşulsuz bir sentezcilikle evrensel bir kurgu yaratma peşinde olmaları beklenirken, onlar *öteki* kavramı üzerinden bir *biz* tanımlaması yaparak hümanist ilkeler ile çelişen bir durum oluşturmuşlardır. Hümanist Anadoluocular bir yandan Batı uygarlığına karşı Anadolu/Akdeniz merkezli alternatif bir uygarlık tarihi önerirken bir yandan da Avrupa medeniyetine hayat veren Yunan değildir, çünkü Yunan medeniyetinin beşiği de Anadolu'dur⁸⁴ diyerek Batının hem *öteki* hem de ironik bir biçimde *bize* dâhil edildiği bir diyalektik yaratırlar. Yani Batının, Hıristiyan ve Yunan aslına bağladığı

⁷⁷ Nurettin Topçu (1999c). "İçtimai Sınıflar", *Yarınki Türkiye*, yay. Haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.224.

⁷⁸ "Ta Milattan üç, dört, beş bin yıl evvelinde Orta Asya'dan gelip Basra Körfezi'yle Karadeniz arasında yerleşenler. Sonra da asrımızın bin yıl evvelinden başlayarak ve birçok yollarla zaman zaman Anadolu'ya gelip eski kavimlerle Etiler arasında yerleşen Müslüman Türkmenler. Bu gelen Türkmenler Anadolu'da medeniyetler kurmuş olan Etilerin çocuklarıyla kaynaşmışlar, hepsi onların tekniklerini temsil etmişlerdir." "...Anadolunun bizim olan tarihinde ona yeniden ruh ve hayat veren İslâm dininin ve bunu Anadolu'ya getiren Türkmen'in rolü büyüktür. Onun içindir ki biz millî tarihimize, Anadolu'da ilk medeniyetlerin yaşadığı devirlerden, yani binlerce sene evvelden başlayacak yerde, Anadolu'ya Türk unsur tarafından İslâm ruhunun saçıldığı devirlerden yâni bin yıl evvelinden başlıyoruz. Bu el bu ruhla Anadolu'da buluştu. Türkmen'i de, İslâm dinini de Anadolu'da tanıdık. Bunlar, Anadolu'da bizim oldular. Anadolu'nun Müslüman olan Türkmeni bizimdir. Onlar, Anadolu'ya yerleşirken, Anadolu binlerce yıllık tarihe ve zengin medeniyetlere sahip olmuştu. Türkmen'in Anadolu'ya getirdiği bir inkılâptır, yeni bir ruhtur. İslâm olmadan evvelki Anadolu bize benzemiyor. İslam onun ruhunu değiştirdi. Bu ruh başkalığı sebebiyle Anadolu'nun İslam'dan evvelki hayatını benimsemiyoruz." Nurettin Topçu (1999d). "Benliğimiz", *Yarınki Türkiye*, yay. Haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.110-111.

⁷⁹ Topçu (1999d): s.112.

⁸⁰ Topçu (1999a): s.151.

⁸¹ Barış Karacasu (2002). "Cevat Şakir Kabaağaçlı", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları, s.474.

⁸² Ümmühan Bilgin Topçu (1999). *Anadoluculuk Hareketi ve Türk Edebiyatına Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.130-136.

⁸³ Etienne Copeaux (2000). *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, çev. Ali Berktaş, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.267.

⁸⁴ Kaya Akyıldız, Barış Karacasu (1999). "Mavi Anadolu: Edebî Kanon ve Kemalizm ile Bir Ortaklık Denemesi", *Toplum ve Bilim*, S. 81, s.41.

değerler bütünü, esasen İyonya ve Anadolu merkezli olduğunun ısrarlı bir biçimde savunulması⁸⁵ Batının değerler dünyasının mülkiyetine dolaylı olarak sahip çıkılması anlamına geliyordu.

Halikarnas Balıkcısı'nın *bizden* kastı Anadolu halkıdır. Bu halkı da yaşanmışlık ve ortak kültür belirlemektedir.⁸⁶ "Son olarak biz Türkler geldik ve onlara karıştık. Öyle ki biz Amerikalılardan bile melez olduk, binaenaleyh vakit vakit Anadolu'ya gelmiş ve bu yurda kısa veya uzun bir müddet sahip olmuş ne kadar insan varsa damarlarımızda hepsinin de kanı vardır."⁸⁷ O, Anadolu'nun yüzyıllardır devam eden medeniyetinin son gelen Türklerle birlikte yeni bir şekil aldığı ve Türk milletinin Anadolu'ya hâkim olduğunu belirtir. Böylece Orta Asya ya da Kafkasya bağlantılı olmayan bir *Türkiyeli* tipinin doğduğuna inanır.⁸⁸ Onun eserlerinde Anadolu, Batının kaynağını oluştursa da bu eserlerde Batıya karşı sert bir tavır görülür. Öyle ki çoğu zaman adı Türk, içeriği Anadolulu olan muhayyel topluluğun yüceltimi aşırı bir milliyetçiliğe evrilmektedir. Bu durum, "dinî faktörlerin elimine edildiği Türk milliyetçiliğinin ve her şeyin kaynağını Anadolu'da bulan ve Anadolu'nun her şeyiyle gerçek kalıtıcısı haline gelmiş Türk halkının ve Anadolu şovenizminin icat" edilmesi sonucunu doğurmuştur.⁸⁹

Sabahattin Eyuboğlu, Atatürk'ün tarih çalışmalarına olan ilgisini bu topraklardaki bütün değerleri benimseme gayreti olarak görmektedir.⁹⁰ Bu yaklaşım doğrultusunda Türk tarih tezinin bilimsel açıdan tartışılmalı olan bazı kısımlarının kabullenilmesi, resmi ideolojiyle ortak bir zeminde buluşarak hümanist yapılanma içerisinde müşterek bir tarih bilinci oluşturmaya yönelik bir gayret olarak değerlendirilebilir. Fakat Türk tarih tezinde Türk ulusunun inşası için milliyetçi bir söylemle Türkmen göçlerinden çok önceleri Türklerin Anadolu'ya geldiğinden bahsedilmekte hatta arkaik yerli halklar kısmen Türkleştirilmeye çalışılmaktadır. Hümanist Anadolucular ise, yerli halklarla Türkleri aynı potada eriterek kabuğu Türk, içeriği kozmopolit bir Anadolulu tipini ortaya koymaya çalışmaktadırlar.⁹¹

Hümanist Anadoluculuğun çok sonraları hayat bulduğu yer Turgut Özal'ın *Turkey in Europa and Europa in Turkey* adlı eseridir. Bu eser, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne başvurusunun Haziran 1987'de reddedilmesi üzerine Özal ve çalışma arkadaşları tarafından çıkarılmıştır. Eserde, Türk adının antropolojik anlamda bir ırk olarak düşünülmemeyeceği ileri sürülerek, Hümanist Anadolucu yorum olduğu gibi benimsenmiştir. Bu anlayışla; Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle Orta Asya, Anadolu, İslam ve antik Yunan kültürlerinin tarihsel birlikteliğinin doğduğu ve sadece Anadolu'ya özgü mistik bir hümanizmle gerçek bir sentezin meydana çıktığı yönünde iddialı bir söylem ortaya konulmuş oldu.⁹²

Sonuç

Anadoluculuk, büyük bir yıkımın ardından bir ulus-devletin küllerinden doğma sürecinde yeni bir ateş kaynağı arayışının düşünsel serüvenidir. Bu hareketin düşünsel ve yazınsal bir zeminde yol almasının nedeni, yeni düzenin inşası ve yönetiminde söz sahibi olamayarak erken bir zamanda muhalif bir biçim almasından kaynaklanmıştır. Kurucu siyasi erk etnik anlamda bir Türk kimliği tasarımı üzerine

⁸⁵ Karacasu (2002): s.473-474. "Balıkcı ve Anadolu Uygarlıkları söz konusu olduğunda belirli bir duruş, tarih anlayışı gündeme gelmektedir. Nedir bu duruş? diye sorduğumuzda, yanıtını, Batı Uygarlığının çıkış noktası, beşiği olarak kabul edilen Yunanistan'ın, aslında Anadolu'nun takipçisi olduğu görüşünün taviz verilmenden savunulması şeklinde özetleyebiliriz... Balıkcı'nın yaşamı boyunca gösterdiği çaba bu yöneydi. O, sözünü etmeden, ulusalçı; kendi değerlerini yadsımadan evrenselciydi." Ahmet Tüzün (1999). "Balıkcı ve Anadolu Uygarlıkları", *Balıkcı'ya Merhaba: Halikarnas Balıkcısı Günleri*, Ankara: Edebiyatçılar Derneği, s.54-57.

⁸⁶ "Yalnız burada şuna değineyim. Türkler dediğimde günümüzde Anadolu'da yurtlanmış olan bizlerin salt Selçuk ve Oğuz kanından olduğumuz anlaşılmasın. Anadolu'yu önce adaletleri ve dinsel olduğunca ulusal hoşgörülerini ve sonra askeri güçleriyle elde eden Türkler olsa olsa iki, üç milyon insandan oluşuyordu. O zaman Anadolu'nun toplam sayısı yirmi üç milyondur. Ataları ta Hititlerden önceki Babililere, Asurlulara, Farikalılara, İonia ve Dorlarla Lidyalılara ve hatta Amazonlara, Simmeryenlerle ve Gotlara dayanan Anadolu halkına Türkler karıştı ve dillerini Anadolu'ya yaydı. Türklerden önce, örneğin Hititler döneminde Anadolu iki yüz yıldan çok bağımsız kalmamıştı. Ancak Türkler zamanındadır ki, Anadolu yedi yüz yıl bağımsız kalmıştır. Unutmamalı ki, yeniçerilerin çoğu Hristiyan halkından devşirildi. Ancak burada kandan söz etmiyoruz; kültürden söz ediyoruz. Kültürünse soyla ilgisi yoktur. Onun için yeniçeriler de Türktürler." Halikarnas Balıkcısı (1995). *Arşipel*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s.147-148.

⁸⁷ Halikarnas Balıkcısı (1954). *Anadolu Efsaneleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, s.11.

⁸⁸ Copeaux (2000): s.263.

⁸⁹ Kaya Akyıldız (2002). "Mavi Anadoluculuk", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları, s.478-479. "Ne mutlu Anadoluluyum diyene yazasım geliyor, öyle ya uygarlıkların doğup kaynaştığı bu topraklar üzerinde dünyaya gelmek onların beşiğinde çeşitli kültürlerin seslerinden bir ninniyle sallanmak az mutluluk mu?" Azra Erhat (1969). *Mavi Anadolu*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s.9.

⁹⁰ "Medeniyetin kaynağında Türkleri görmesi bir üstünlük böbürlenmesi değil, bir dünyaya açılma, insanlık tarihini benimseme, düşüncemizi saran kabukları kırma gayretiydi. Hitit'i, Yunan'ı, Türk'e bağlarken asıl istediği yeni Türkiye'nin gelişmesine engel olabilecek küflü, içine kapalı, dar sınırlı her çeşit tarih görüşünü sarsmak, bize her yeniliği benimsetecek bir eksiklik bilinci, bir tarih derinliği kazandırmaktı." Sabahattin Eyuboğlu (2002). *Mavi ve Kara*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.195.

⁹¹ "Bu memleket niçin bizim? Dört yüz atıyla Orta Asya'dan gelip fethettiğimiz için mi? Böyle diyenler gerçekten benimsemiyor, ama yurt saymıyorlar bu memleketi. Gurbette biliyorlar kendilerini yaşadıkları yerde. Hititler, Frikyalılar, Yunanlılar, Farslar, Romalılar, Bizanslılar, Moğollar da fethetmişler Anadolu'yu. Ne olmuş sonunda? Anadolu onların değil, onlar Anadolu'nun malı olmuş. Bu memleket bizim olduğu için bizim, fethettiğimiz için değil. Aramızda dışarıdan gelmeler çoğunluk olsa bile -ki değil elbette- kaynaşmış, halleşmiş hepsi. Fetheden de biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklarda bizi. Bunun için en eskiden en yeniyeye ne varsa yurdumuzda öz malımızdır bizim. Halkımızın tarihi Anadolu'nun tarihidir." Sabahattin Eyuboğlu (2002): s.9.

⁹² Turgut Özal (1991). *Turkey in Europa and Europa in Turkey*, Great Britain: K. Rüstem ve Brother, s.100-119,167.

yoğunlaşırken Anadoluocular muhafazakâr bir yerlilik anlayışı içinde Anadolu kimliği yaratma eğiliminde olmuşlardır. Fakat yine de resmi ideolojiyle benzer yönler bulunması Anadolu hareketinin özgünlüğünü perdelemiştir.

Anadolucu tarihyazımı var olan milleti ırkın tahakkümü altından kurtarmak ve onu yerlilikle ikame etmek üzerine kuruludur. Bu oluşumda milletin türdeşliği katı etnik imalarla yüklü değildir. Anadolu tarih kurgusunun yorumları farklılık gösterse de Türk adlandırması etnik anlamdan ziyade bir stereotype olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, Anadolu Türk imgesinin tarihsel süreç içerisinde farklı etnilerle bir katışma ve kaynaşma sonucu meydana çıkmış olabileceği düşüncesinin bazen üstü kapalı bazen de alenen dile getirilmesi söz konusu ulusun etnik soya değil coğrafi kadercilik üzerine inşa edildiğini göstermektedir.

Anadolucu tarihyazımlarında heterojenlik gösteren bir halk kitlesinin homojen bir yapıda sunumu söz konusudur. Bu sunumda müşterek vatan kavramı metaforik olarak Anadolu teması pratiğinde kutsanmaktadır. Bu kutsama o toprağı paylaşan insanları da mistik bir bağ ile birbirine bağlamaktadır. Anadolu tarih konseptleri bu bağ; milli, dini ya da insani bir duyuş ile sezerek birbirlerinden ayrılırlar. Muhafazakâr Anadolu yorumlarında, Anadolu'daki azınlık grubun değerleri çoğunluk grubunun lehine değişime uğrarken insanı merkeze alan Anadolu yorumunda, niceliksel bir değerlendirmeye tabi tutulmaksızın değerler bütünüünün sentezi mevzubahis edilir.

Milliyetçi ve İslamcı tarihyazımlarında ırksal birlikteliklere dayalı bir yaşam pratiğinin yokluğu savına sınırlı zamansal ve mekânsal bir daralmayla teritoryal bir oluşuma gidilerek tarihsel bütünü kaybetme kaygısı duyulmaması, objektif olarak tarihsel gerçeğin ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Hümanist yaklaşımda ise, tarih metodolojisinden uzak edebî yönü ağır basan metinlerle hareket edilmesi bu tarihyazımının öznel varsayımlarla kurgusal bir zeminde gelişim göstererek postmodern bir görünüm arz etmesine neden olmaktadır.

Anadolucu tarihyazımları Türk tarihçiliğine dolaylı olarak yön verip yeni açılımlar sağlayarak Anadolu ideallerinin somut bir zeminde siyasal bir pratiğe kavuşmalarına imkân vermiştir. Hümanist Anadolu tarih konsepti, Batının tarihine ağırlık verilmeye başlanan bir dönemde tarih eğitimi politikalarının oluşumuna kaynaklık ederek pratikte kısmen uygulanma şansı bulurken Milliyetçi ve İslamcı Anadolu tarih yazımları ileriki bir dönemde ortaya çıkacak olan Türk-İslam sentezi anlayışına tarihsel bir arka plan sunma olanağı yakalamışlardır. Sonuç olarak; toplum mühendisliği bağlamında Anadolu hareket, düşünsel ve siyasal boyutta ümmetten millete dönüşüm sürecinde ortaya koyduğu alternatif görüşlerle ve tarihyazımı alanında Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine geçiş sürecinde aidiyet sorunsalına getirdiği yorumlarla başka türlü çözüm önerileri de sunulabileceğini göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Afet İnan (1932). "Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde", *Birinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul: Maarif Vekâleti.
- Afet İnan (1943). "Türk-Osmanlı Tarihinin Karakteristik Noktalarına Bir Bakış", *İkinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul: Kenan Matbaası.
- AKTAŞ, Şerif (1999). "Yahya Kemal'de Mekân", *Türk Kimliği ve Yahya Kemal*, haz. Yücel Hacaloğlu, Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- AKYILDIZ, Kaya; KARACASU, Barış (1999). "Mavi Anadolu: Edebî Kanon ve Kemalizm ile Bir Ortaklık Denemesi", *Toplum ve Bilim*, S. 81.
- AKYILDIZ, Kaya (2002). "Mavi Anadolu", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları.
- AKYOL, Taha (1982). "Yahya Kemal üzerine düşünceler", *Türk Edebiyatı*, S. 110.
- ANAMUR, M. Süreyya (1939). "Toprak ve Tarih veya Milli Oluşun İki Şartı", *Çığır*, S. 83.
- ARIK, Remzi Oğuz (1969a). "Coğrafyadan Vatana", *Coğrafyadan Vatana*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ARIK, Remzi Oğuz (1969b). "Tarihimizin Öğrettikleri", *Coğrafyadan Vatana*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ARIK, Remzi Oğuz (1969c). "Vatanlara Dair", *Coğrafyadan Vatana*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ARIKAN, Zeki (1985). "Tanzimattan Cumhuriyete Tarihçilik", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C. VI, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ATABAY, Mithat (2002). "Anadoluculuk", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- AYDIN, Suavi (2002). "Batılılaşma Karşısında Arkeoloji ve Klasik Çağ Araştırmaları", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları.
- AYDIN, Suavi (2003). "30'ların tezlerine geri dönüş Anadolu'da 'proto-Türkler'in yeniden keşfi", *Toplum ve Bilim*, S. 96.
- BANARLI, Nihad Sami (1984). *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, Yelken Matbaası.
- [Bayrı] Mehmed Halid (1340). "Milliyetperverliğin Manası", *Anadolu Mecmuası*, S. 9.
- [Bayrı] Mehmed Halid (1341). "Hasbihal", *Anadolu Mecmuası*, S. 12.
- BEHAR, Büşra Ersanlı (1996). *İktidar ve Tarih - Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İstanbul: Afa Yayınları.
- BERKTAY, Halil (1983). "Tarih Çalışmaları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. IX, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1969). "Rüya gibi bir akşamı seyretmeğe geldin", *Kendi Gök Kubbeimiz*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1984). "İstiklâl Âyini", *Türk Edebiyatı*, S. 134.
- COPEAUX, Etienne (2000). *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, çev. Ali Berktay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- COPEAUX, Etienne (2002). "Türk Milliyetçiliği: Sözcükler, Tarih, İşaretler", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇAĞAPATAY, Soner (2002). "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇINAR, Metin (2003). "Dergâh Dergisi", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Muhafazakârlık*, C. V, İstanbul: İletişim Yayınları.
- DOĞAN, Abide (1995). "Anadolu Mecmuası", *Türk Kültürü*, C. XXXIII, S. 388.
- ELİBOL, Sadettin (2003). "Muhafazakâr Bir Düşünce Okulu: Hareket Dergisi", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Muhafazakârlık*, C. V, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERHAT, Azra (1969). *Mavi Anadolu*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- EYUBOĞLU, Sabahattin (2002). *Mavi ve Kara*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GEORGEON, François (1999). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, çev. Alev Er, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- GÜNGÖR, Erol (1989). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötügen Yayınları.
- HALİKARNAS BALIKÇISI (1954). *Anadolu Efsaneleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- HALİKARNAS BALIKÇISI (1995). *Arşipel*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KAPLAN, Mehmet (1977). "Anadoluculuk", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARACASU, Barış (2002). "Cevat Şakir Kabaağaçlı", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KONUKMAN,ERCÜMENT (1966). "Anadoluculuk", *Hareket Dergisi*, C. I, S. 1.
- LEWIS, Bernard (1998). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Ankara: TTK Basımevi.
- MARDİN, Şerif (1983). *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖĞÜN, Süleyman Seyfi (1991). *Nurettin Topçu'nun Siyasal Düşüncesinde Milliyetçilik-Popülizm Etkileşimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖĞÜN, Süleyman Seyfi (1992). *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ÖĞÜN, Süleyman Seyfi (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*, İstanbul: Alfa Yayınevi.
- ÖZAL, Turgut (1991). *Turkey in Europa and Europa in Turkey*, Great Britain: K. Rüstem ve Brother.
- ÖZDOĞAN, Günay Gökse (2001). "Turan"dan "Bozkurt"a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Reşit Galip (1932). "Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış", *Birinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul: Maarif Vekâleti.
- SEPETÇİOĞLU, Necati (1984). "Bir Büyük Şuur", *Türk Edebiyatı*, S. 134.
- SMİTH, Anthony D. (2010). *Millî Kimlik*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin (1978). *Milliyetçiliğimizin Esasları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin (1999a). "Milliyetçiliğimizin Esasları", *Yarınki Türkiye*, yay. haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin (1999b). "Bizde Rönesans", *Yarınki Türkiye*, yay. haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin (1999c). "İçtimai Sınıflar", *Yarınki Türkiye*, yay. Haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin (1999d). "Benliğimiz", *Yarınki Türkiye*, yay. Haz. Ezel Erverdi-İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TOPÇU, Ümmühan Bilgin (1999). *Anadoluculuk Hareketi ve Türk Edebiyatına Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TOPRAK, Zafer (1986). "Türkiye'de Çağdaş Tarihçilik (1908-1980)", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, der. Sevil Atauz, Ankara: Oğaç Matbaası.
- Türk Ocağı Esas Nizamı* (1918). İstanbul.
- Türk Tarihinin Ana Hatları* (1930). İstanbul: Devlet Matbaası.
- TÜZÜN, Ahmet (1999). "Balıkçı ve Anadolu Uygarlıkları", *Balıkçı'ya Merhaba: Halikarnas Balıkçısı Günleri*, Ankara: Edebiyatçılar Derneği.
- UÇMAN, Abdullah (1991). "Anadolu Mecmuası", *İslam Ansiklopedisi*, C. III, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- [Ülken], Hilmi Ziya (1340). "Türkler ve Moğollar", *Anadolu Mecmuası*, S. 5.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1948a). "Türk Milletinin Teşekkülü", *Millet ve Tarih Şuuru*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Pulhan Matbaası.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1948b). "Tarih Şuuru ve Vatan", *Millet ve Tarih Şuuru*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Pulhan Matbaası.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (2014). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÜSTEL, Füsun (1989). "Köycüler Cemiyeti", *Tarih ve Toplum*, S. 72.
- ÜSTEL, Füsun (1993). "Türk Milliyetçiliğinde Anadolu Metaforu", *Tarih ve Toplum*, S. 109.
- YILDIZ, Ahmet (2002). "Kemalist Milliyetçilik", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Kemalizm*, C. II, İstanbul: İletişim Yayınları.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil (1340a). "Millî Tarihimizin Mevzuu", *Anadolu Mecmuası*, S. 2.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil (1340b). "Millî Tarihimizin İsmi", *Anadolu Mecmuası*, S. 1.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil (1934). *Anadolunun Fethi*, İstanbul: Akşam Matbaası.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil (1950). "Anadolu'da Millî Bünyenin Kuruluşu", *Şadırvan*, S. 19.